

АМУР ОБЛАСТЬ. «Ажыгыт чорук болган шылар дээр» деп мындай лозунг-биле «Шималовск-Туду» трестин тудуучулары амылдан турар. Олар болза БАМ-нын туду индустриялык бугурулгелерин Шималовск комплексин тудуу турарлар. Билде бетон заводу продукцияны бере берген.

Бо чылын ол комплексти ажыгалга киирер ужурау. Тудуучулар кол 23 объекттин шуут ажыгалга киирерлер. Бугурулгелерин толенилде кучузу чылда 90 муң дорбелчин метр чуртталга шолун бээр болур.

ЧУРУКТА: арыгал тудуучулар кымып турар. Тудуучулар оларын бирги элчегде хуусааындан үш ай бурунгаар ажыгалга киирерин хузонгел.

(СЭТА-нын фотохроникасы).

Хөй уругларлыг иелерни «Ненин алдары» орден-биле болгаш «Ненин медалы» медаль-биле шаннаар дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Чарлыы

ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун өмүсөөн-дөн шаннаар болза:

БАЙ-ТАНГА РАЙОНДАН

Тос уругун божааш, кижиктиген иелерин «НЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бачан-Уруг Монгушова Нацдан — районун хере-лекчилер ийитилениң повары.

Александра Бадавонова Сал-чан — Кызыл-Дар ортумак школаның ажылчыны.

Сес уругун божааш, кижиктиген иелерин «НЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Хертек Канчырова Авай — «Тээли» совхозтун ажылчыны.

Анай Чылбакова Капдан — «Тээли» совхозтун ажылчыны.

Өлөр Сюрюпова Кужет — Бай-Тал нелде Совет күүсө-мунун ажылчыны.

Майлдан Ооржакоева Наа-жай — Бай-Тал суурда өг-бүлө ээзи.

Нико Аракчиева Ооржак — «Мурнак» колхозтун колхозчу.

Седи Серенова Салчак — «Тээли» совхозтун ажылчыны.

Ошкү-Саар Кара-Саловна Намат — Тээли суурда өг-бүлө ээзи.

Чеш уругун божааш, кижиктиген иелерин «НЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Көк-жык Хертекова Анша-оол — чонун амылдар хав-дарыга комбинатының ажылчыны.

Чылбак Салчакович Кужет — «Тээли» совхозтун ажылчыны.

Татьяна Бораевна Сыргы-оол — «Бай-Тал» совхозтун ажылчыны.

Күсө Донганова Чамы-Шуй суурда өг-бүлө ээзи.

Ады уругун божааш, кижиктиген иелерин «НЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Чеченжаа Салчаковна Аыр-оол — «Бай-Тал» совхозтун ажылчыны.

Достанмаа Бадыева Той-бухаа — Кызыл-Дар суурда уруглар саднын эргекчи.

Хиргал Хертекова Хомус-ку — Бай-Тал суурда өг-бүлө ээзи.

Күшөөмда Салчаковна Инге — Кызыл-Дар суурда уруглар саднын повары.

Беш уругун божааш, кижиктиген иелерин «НЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Болат Калыковна Дагы — Кызыл-Дар ортумак школаның балчыны.

Кара-жык Көкеевна Иргит — «Кара-Хөл» колхозтун колхозчу.

Ракса Угуловна Салчак — «Тээли» совхозтун ажылчыны.

Серенжаа Номчуаевна Са-маал — Кара-Хөл школаның балчыны.

Чекер Карамовна Сергей — райкүсөмунун ийитин хер-тер калдыктын ажылчыны.

Ошкү-Саар Салчаковна Хер-тек — Тээли суурда өг-бүлө ээзи.

Светлана Ооржакоева Хер-тек — Тээли ортумак школаның балчыны.

Надежда Хомусиевна Чу-дук — «Тээли» совхозтун ажылчыны.

(Улачымы).

Ажыгыт байлактарын ки-жи төрөлгөнгө четкири үр эвес болур дигир чугаалар соолуг чылдарда үнү турар. ПМА-нын корреспондентин Чер физиказын О. Ю. Шимат атыг институтунун сектор удурутуктуу академик Н. В. Медвильковтан ол дугайында тайалбыралар берип дилээ.

— Геологтар чер бомбурээ-нин ханы черлерин аажок аламылаа-биле шалган бөр өрөтпүш, шилчилең кел-ген—деп, андехи Медвильков чугалаан. — Хөй-хөй ажы-гыт кызымдарын куржакыр-лары тодараттыган. Ажы-гыт байлактар чер иштинде ханы чыдар, чижээ, чеди-он километр ханыда температу-ра бедик болза-даа, нефть, бодус таны бар бе дээрши амылмыла бидес бис. Ма-цаа холбаштыр бомбурээктин минерал-чиг-эди кызытар чок деп бадаткан баа болбас.

Эртемленерин болган специалист-практиктер ян хөй туруузу болза, бо тала-зы-биле кол соруга — чер иштин байлаан хукагалыг, камналалыг көөрү болур деп, чөптү-биле чугалаан турар-лар. Бечен чыл бурунгаар рудаларын хөй-биле октап турганна. көргөн болза, ам геологтар, рудалар пай кайгаар пийик. Билчаларда ону ажыгыт компоненталыг эвээн бооп турарында анаа бир куруг шорда кылдыр саппа турган.

— Даа улетурувун хем-чээлини өзүп турары-биле мындай чидиргелерни кымып болбас чедас бидингир боор, да?

— ССР-ниң даа улетурут делегейин амыгыт байлактар талазы-биле тымыктыг дөртүк бир кезин берип тур-лар. Хөмүр-дип, нефть, ка-лийлиг дус, фосфориттер, де-мир рудалы болган чамдык өске-даа рудалар тымыктыг талазы-биле бистин чуртувус делегейде бирги черин ээлеп турар. 1913 чылда Россия 29 миллион тонна хөмүр-дипти кымып турган, ам мыла хо-мүр-дипти 10 тонну ийинде кымып ап турар бис. Мыры-дай чоокта чаа-ла чылда 60 миллион тонна хөмүр-дип ду-гайында чугалаан турган бис, ам ону барык 300 миллион тонна чедирген бис.

Бо кайгамчык унут өздө бо ажыгыт бүтү чорудаткан чаа хуу-биле көөрүңче

бисти албадан турар. Даа ажыгытчаларында чидиргел-рин дикерип ам-даа унут чамдык демир руда болган хөмүр-дип шахталарыга ол 20 хуу чедип турар.

Нефть тымыктыг черле-риден нефтин барык тар-тып кезип ап турар бис. Америкалар оон чүтө үш-түн бир кезин ап турарын да көөр болза, бисте ол ба-гай эвес-тир. Инженерлервиз тымыктыг аномытмы бедир-тер талазы-биле яны-бүрү арталары ажыдал кылган. Билчалар «кара алдыны» чартык кезин чеге надымын турда, бо талазы-биле бис чедас оожураас бис.

ССР-ниң Эртемнер акаде-миязы чидиргелерин экономи-ка талазы-биле саппа көөрү-нүч методиказын ажыдал кылган. Мычтанга оон дуза-зы-биле министрстволар бол-ган ведомстволар руданы арыгал алгырың ап унут нормалыг дилеп тып турар-лар.

Аластың сөөдүнде, бисте ажыгыт байлактар тымы-жын калба-биле комплекстиг ажыгал турар. Чүд дээрге байлактар черлерин хөй

муруузу элериң байлактар-мын болур: нефтин чеге газ бар, демирде—сера, ко-бальт, медь, чамдыкта ап-тет бар болгулар.

— Моон мурунда компек-сти тымыгыт чүү түвө саа-далып турганна?

— Баштайгы беш чыл план-нарымың үзүлде бистин чур-тувус чиг-эттин кол чүүлде-ринге херегелдиг турган, чи-жээ, ууус ажыл-агыйында бирги черини ужу-дузайы хөмүр-дип, демир, нефть, өң-түг металлдар эвэн шыкан. Соостурелер улетурувук ме-гелделери калбаргай, чуртун экономика талазы-биле ар-алары, херегелдер өскөн. Ажыгыт байлактары компек-стиг ажыгалары — ССР-ниң ууус ажыл-агыйында кол айткыры бооп турар, мы-чаларга ол ам чедиктининг шиктириленини турар.

Чижээ, Кольск чартык ор-тулукта Кольсктин дагы-арылга фабриказып туткан, ол болза артыкчыларын бол-байралып турган, чылда 1 миллион 800 муң тонна апа-лит концентратын берип ту-рар. Байлактар чери компек-стиг ажыгаларымың ажы-гыт тып ол-тур.

Ажыгыт байлактарын ка-мып ап турда, чидиргел болза, мындай байлактар чери ка-чаар ажыгал турарында хөй талазы-биле хамаарыр. Ажык байлактар-биле казып алгырың өң-өң ажыгыт. Мы-чалар чиг-эттин хөй кезин бисте хары-на ынчар казып ап турар. Оон-биле нады ам-гы үениң техниказы болза чиг-этти чер иштинде-даа ка-зып алгырың чидиргел бо-туу-биле эскөждүр арганы берип турар.

— Чер иштин амылдан кы-лырында экология талазы-биле чурум үрөс, долгалдыр тур-бар болдуру? хирелдер чүүлдер база бар болгай. Ын-чанга ажыгыт байлактарга чидиргел болурунда аныла, бойдура харама чидир чүүлдер база турар келер-дир. Ол талазы кавдыгы?

— Бо чөптү салдымдыр-дыр. Чер иштин амылдан кы-дыр гидрогеологтук байла-ды өскөртп, чер кырың оңайлы басы барын болду-рун, үнелер таралга шал-дыр нелде ажыл-агый салы-ла.

Мюла ДЕРЕВЯНКИНА.

(ПМА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

Президент сонгулдаларынын мурнунда

ЛИССАБОН. (СЭТА). Июнь-нун 27-де болур президент сонгулдаларында Португалия белекенин турар.

«Дариу ди Лижбоа» солун-га берген интервьюнунга Пор-тугалиянын президентин Ф. да Кошта Гомеш чурта по-литиктиг байдалды анализ-таан.

Парламент сонгулдалары-нын чинилерин чугалааш, дешилгелгил чазакты тургу-зырыңче сонгулчуларын чүк-түлүн дугайы ол түннелдер херекчилер турар деп, прези-дент демделген. Сонпария-нын хуурукчулары кордал турза-даа, республика хура-лыга шуут хөй кезекти со-циалистер ап шыдаван деп, Кошта Гомеш айткан. Эконо-миктиг бергездикчилерин ажып эртер төлөдө, сонпария-нын, компартияны бол-ган уаучу-демократыг пар-тияны киржилең-биле ко-лициялыг чазакты тургузары өргөжүк чугула деп, анаа хол-баштыр президент онаалал демделген.

Албан хуузу-биле алгыра,

сонгулда кампаниязы июнь-нун 12-де эгелээр болза-даа, ам президентие бүтү кандидаттар боттарынын сонгулда мурну-нун программаларын пардал үндүргөн, а оларын деткин ту-рар организациялар митинги-лерин эртерип, чонга ботта-рынын туруштарын тайлабыр-лап турар.

Коммунистерниң кандида-дынын сонгулда мурнунун по-литиктиг программасы порту-галия ууус биле демократыг хөонүг чепсектиг күштерини аразында эртерип хөвөр ар-тыгарын хангырып турар бол-ган чаа дешилгелгил порту-галия конституцияны хажык чок салгырың магалыларынунг ундениниге апрель 25-тин ревлюциянын хосталгалыг илалдарын долгалдыр чепсек-тиг күштерини сырый катты-аышыныны бичыглар со-рулганы салып турар.

Коммунист-кандидат Окта-виу Родригеш Пату найысы-лаа стадионунга болган ми-тингиге чүвө чугалааш, пре-зидент сонгулдаларынын му-рунда тургустунуп келген бай-далды тодаргайлашсаан, ба-рынын үзедиг реакцилыг күштер боттарынга бурну-биле тааржыр кандидатты деп-кип үндүрерин болган эрге-чакырганы эскөп алгыры дээр ажык шавыш-кыны мындай аны өг-дээр чедип ап шыда-вааннар деп демделген. Пре-зидент сонгулдаларында эвээн каш шериг кандидаттары өң-түг үндүрерин болган өң-биле чепсектиг күштерини ху-рааларын санараларын ботта-рынын эрге-ажыктарында ажыгалар дээр барын үзедиг бөлүктөрүн орадалышкы-ларын ол мынгыт шүтүмчү-лөөн.

Компартияны ангылаарын орадалашкан, өңпартунистг сорулгалар-биле эвээн каш шериг кандидаттарын деткин ту-рар чамдык политиктиг бөлүк-терини калжараашкыларын буурап дүжөр деп, КПН-ниң Чингине секретары А. Куньял бодунун чугалаашыга онаалал демделген.

КАДЫ АЖЫДАЖЫЛГА ДЭЭШ

БАГДАД. (СЭТА). Май 31-де анаа СЭЖН ТБ-нын Политбюро секитун, ССР-ниң Мини-стрлер Чөвүлениниң Даргазы А. Н. Косыгиниң болган Араб социалистг чартыгыга пар-тиязынын түс чедде уауруу-газыны Чингине секретары-нын орадалчызы, Ирак Рес-публиканын Револүсүг Ком-мандылаанын Чөвүлениниң Даргазынын орадалчызы Сад-дам Хусейнини аразында чу-галаажыныкылар доозулган.

Ажыл-ишчи боттук байдалга бөлүп эртер чугалаажыны-кыларын үзедиг Совет Эвилели биле Ирак Респу-бликанын аразында политиктиг, экономика, эртем-техниктиг болган өскө-даа талааларга ка-ды ажыдаажылаан улам ыңай ханымдарынын аты-рыларын чугалаашып көөрү доозулган.

Бухарестин «Трикодава» деп фабриказы—Румынияда трикотаж кымыларын бугурун удурун турар по-ставын бугуруа херектериниң эң уаулаарынын бирин. Оон, про-дукцияны—полизурерин, трикотаж хөйлерин, палы-дөрин чугаа Румынияда эвес, хары өскө чурттарда, оон иштинде Совет Эвилелинде күзүл-биле садип ап турар.

ЧУРУКТА: «Трикодава» фабрикаыг чехтериниң бирээ-зи.

Адьерпрес—ПМА-нын фотоу.

ХОСТУГ ДЕМОКРАТТАРНЫН СЪЕЗДИЗИ

ФРЕЙБУРГ. (СЭТА). ГСДП-биле Бонита чазак коалиция-ны кады тургузуп турар Хостуг демократтыг партиянын (ХДП) съездин майын 30—31-де асаа болуп эртер. Ок-тябрьнын 3-те бундестеге бөлүр сонгулдаларга белекел-ди ук съезиде чугалаашкан.

Хостуг демократтыг партия-нын даргазы, ФРГ-ниң да-ныш херектер министри Г.-Д. Гешер съезиде илел-деп кылган. Ол ХДП биле ГСДП-ниң аразында кады ажыдаажылаан чогуучалыг деп үнелген, парламент сон-гулдаларын сонда-даа ону үргүдүлүр болуп турарын чы-гарып демделген.

Дүшкүлүрүг чорукту чалы-

рылдырылган өскө шилде чок дээрин онаалал демдел-ген, чавырышкыныны по-литиказын үргүдүлүрүн ХДП-ниң даргазы айткан.

Оон-биле чөргөлдөшүр Г.-Д. Гешер НАТО-нуң хемчээл-еринге ГФР-ниң улам ыңайгы шериг болган политиктиг ка-ды ажыдаажылаан дээр тур-жуп турарын илгерилең.

ХДП-ниң сонгулда мурну-нун платформанын съезд ху-лаал алган. Ол партия амыг коалициялыг чазактың чө-рүлү турары тайынны болган бот-болуп билчириниң боттук политиказын үргүдүлүрүн дээр туржуп турарын док-ументиде онаалал * демдел-ген турар.

Сонгулда мурнунун кампаниязы

РИМ. СЭТА-нын корреспон-дентиз В. Малимистиниң да-мчытканы болза: хуусаа бетин-де парламент сонгулдаларында белекел талазы-биле Италия-ла бооп турар кампания улам-на чигиленип турар. Амгы үгө чедип бүтү партиялар боттарынын сонгулда му-рунунда политиктиг туруштарын доозуу-биле тодарың алган болган оларын сонгулчулар-нын мурнунга тайлабырал баа пропагандалал эгелен.

Италиянын Коммунистг партиязынын сонгулда му-рунунда саналары чуртка бүтү демократтыг болган улусчу күштерин калбак эвилден тургузарыңче болган анаа үн-дежалаш, ИКП-ниң киржиле-зи-биле Италиянын политик-тиг чаа уауруулазын тургу-зарыңче улашкан. Павия хоорайга ИКП-ниң сонгулда му-рунундагы массалыг митингиз-ге чүвө чугалааш. Компар-тиянын даргазы Л. Лонго Ита-лияны политиктиг уаурууга-зы демократтыг үндениге, бүтү политиктиг баа социал күштерини чөпсөөржизигези-ниң болган кады ажыдаажы-лаанын байдалдарында бот-

тандырып чорудар үе келген деп демделген. Ам болур сон-гулдалар ИКП-ниң кандидат-тары дээр балылаан кижилер боттарынын балылаашкылар хостагалың болган дешил-гел, чангыс элпиг болган национал чоргалардыг про-грамманы даш, делегейинг дүшкүлүрүг чорун чавыры-дырынын, тайынны болган бүтү уауруулазын аразы-нга кады ажыдаажылаан программаны даш бээрин би-лирлер.

Христиан-демократтыг, со-циалистг, социал-демократтыг болган републикачы партия-лар кирип турган «чөөн үзедиг төп» деп алар катты-жымыкыңче сонгулдалар сонда дээр элгиринде ита-лярынын эргөжөк чугулазын онаалал демделген. Ита-лияны социалистг партиязы сонгулда кампаниязын чө-рүлү турар. ИКП-ниң сонгулда мурнунун митингизериниң би-разыңче чүвө чугалааш, со-циалистг уауруугазынын кижигуну Р. Ломбарди бир эвес амгы үгө Коммунистг партия оппозицияга артып ка-лыр болза, чазакты тургузуп алгырың болуңмазын айт-

кан. Кады ажыдаажыла дуга-йында чөөн үзедиг партия-ларын бүтү саналарын ху-дас, алабай, бугура чок чо-руктуң байдалында сонгулда кампаниязын христиан-де-мократтыг партия — Ита-лиянын эң уаут буржуа партия-зы чөруу турар. Болоньяга воскресениде чүвө чугалааш, ХДП-ниң политиктиг секретары В. Даккьяни коммуни-стер-биле кады чааааа кире-ринге калкан-даа чөпсөөрөш-пес бис деп демделген.

Италиянын социал шим-чээшкынын неофашистг партиязынын — национал ба-рынын үзедиг ол күштеринг сонгулда мурнунун «митинг-лериниң» чөпсөлдөттиген өргөдөкчилерин бөлүктери көрүм-чүрүм чок чөруту чы-гар-биле үндүрүп, хоорай чур-такчыларын аттеп-сөп, бо-лаажыныларын чөруу турар бугула-да * тулуучукундарже шилчип бээр хөвөр эвес бооп турар. Консервативтиг болган реаксылыг күштерге шик-тирлг өттүр шавышкынын бээрине «Унига» солун кы-гырган.

УРУГЛАР КУХНЯЗЫНДА

Хоорайнын дөрт дугаар ми-крорайонунда уругларга сүттен кылган чөмөр белекээр кы-лып амылдан эгелденген бөр чаа-ла чартык чыл чедип ту-рар. Ол кыска үенин ийтинде ол кухна хоорайда ада-недер-нин, бичин хамаатыларын-даа хундүткелин чаалап ал-ган. Бухнага кылган чөмөр уруглар аажок амылданган чир, бедик каториялыг, өңи сүзүлүгү бооп турар. Оон чамык чүдөл? Ылаа чамыдап, ол чөмөр бе-

леткеп турар кижидерде, оларын ажыгыт хары-салгалында, боттарынын кы-лып турар ажылы өңи би-лиринде. Хоорайнын бичин ха-маатыларында амылданган чөмөр белектер турар ол кухна-нын пайыралыг, ажыгыт коллективизм-биле, оларын ажыл-ажы-биле танышкан мен. Ол кухнянын эргелекчи-ли Ольга Павлова Астанияа бодунун кады ажыдал турар элтеринге-даа, ботунга-даа бедик негелдегил, кижилерге хундүткелдиг, элтиг-ээлдек

кижи болду. Ол уругларга а-мдык чөмөр белекээр талазы-биле чөмөк чаа Красноярск хоорайга 3 ай курс баа эр-көн келген.

— Бо чыл шыларын чы-лы-ла болгай—дээр хуу-мү-

рүн каш, сүттен чөмөрнү канчалар кылырын кыска-зы-биле тайылдырал берди.

Ол кухна сүт заводундан сүт ап турар. Ол сүттен ур-туга кефир, сүт, хөмүг сүт, творог болган оон-даа өскө кылган чөмөр белектер ту-рар. Ындыг өңи шыларын, сүзүлүгү чөмөрнү мында ачылдал турар диет-сестра В. И. Небылицыниң, В. Н. Тимофеевниң, А. А. Малы-шевниң болган өскелерин-

даа уран холдары кымып үн-дүрүп турар. Ол кухна хүнде 5 муң чөмөр кымып белек-ээр планын. Мычаларга пла-нын эртер үениң дүргүзүлдө үргүлчү ажып күсүдүн кел-ген. Ол кухнянын продукция-ны ам бүтү хоорай билер апарган болган Кызыл райо-нун төвү Каа-Хем суур, Улу-Хеминиң ол талазы эринде бөр ада-илер ап турар апа-ран. Улаас ол кухнянын пунктуларын өңи кезек чеге — бирөөн хоорайнын чөөн чүтүгүн, эскөтүн — Чехов ку-дүмүзүндө ажыларын кө-рүп турар.

Б. СЕДЕН-ХУУРАН.

Чилиниң патриоттарының демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгасы дээр, Чили-ниң Коммунистг партиязынын Чингине секретары Луис Норваланы хоставы дээр кампания Италияда калбарып турар.

(СЭТА-нын фотохроникасы).

Бүгү делегейге непертерээң ном

М. Горькийдин «Ава» деп романын тургускайында бээр 70 жыл болгон. Чурттуу литература хой-ниинин ол өбидеги калбаа-биле демдегелер эргитер. Улуг чогаалчының Москвада музейи тускай делегейге организастаар. Ол болушкунга тайылбыр бээр ССРЭ-нин Эртемнер академияның делегей литературу институтунун М. Горькийнин чогаалчы ажилынын болгаш XX үе чылдын орус литературалык өрөөнүнүн сектор эргелекчи, филология эртемниринин доктору В. А. Балашин СЭТА-ның корреспондентин дидээ.

— М. Горькийнин романын салым-чолу чүгө оңагай эвес, хары-даа баулууга кайгамчык. Ол демиселчи, ол революшчу ном болза революшчу идеяларын чүгө Россияга эвес, хары-даа бүгү делегейге батыктап тургузарына чүгө фактор болу берген.

Романын эгелерин эң баштай 1906 чылда парлаан, а 1907—1908 чылдарда ол чогаалды долузу-биле тускай үндүрүлгөлөр кылдыр болгаш хунуун үнөр солуннар, эң ылангыя АБШ-тын, Англиянын, Франциянын, Германиянын, Испаниянын, Голландиянын, Даниянын, Турциянын болгаш өскө-даа чурттарын амылчын солуннарын арынарына парлап үндүргөн. 1909 чылда В. И. Ленин: М. Горький «...бодунуң чечен чогаалга улуг чогаалдары-биле бодун Россияның болгаш бүгү делегейниң ажил-

чын шымчээшкени-биле быжык холбап алган...» деп билип тура, ол чунуң-даа мурпунда база чүүден-даа артыкка «Аванга» бодуп турганы чигинин чок.

Делегей литературазының бүгү төөгүзүнде чечен чогаалдык ындагы-даа чогаалы «Ава» ышкышак ындагы калбак непертерээшкенин, шак ындагы хой помучуугу болбаан деп шууг батыктап болур. Миллион-миллион кижилерниң салгыш-сеткилге, ажил-херектеринге болгаш салым-чолуна ылым салдар чедирген номнар ховар.

Момуну ындагы кайгамчык чедириниң чүдө болган-ды? Ажилчынынын, оарын аар-берге амыдыралынын дараалга удууланган ораалдажышкынынын дугайында М. Горькийнин мурпунда-ла хой кижилер билип чораан. Ынчалза-да Россиянын ажилчын массаларын ол болза чүгө дараалган болгаш салгыш-сеткил каттыштырып болур масса кылдыр эвес, хары-даа бодунуң төөгүзү улуг хуузагазын билип алган күш кылдыр эң-не баштай көргүскөн. Күш-ажыл кижилеринин салгыш-сеткил революшчу демиселдин чалбыжына канчаар арылганы бээр, амыдыралдык кудаларында кижилерниң төөгүзү чазакчылары болу бээр чогаалчы бугурулган-биле билип көргүскөн. М. Горький-биле чугаалажып тура, В. И. Ленин «Ава» деп роман «терек» болгаш «кончук чогуру үзүндү үнгөн ном» деп чугаалааны болгаш ол бодолды мынчаар

П. КОСОЛОВА.

ЧУРУМЧУДА: Улуг-Хем районун бот-тыныгы артистеринин «Либеллиг ыстар» деп танцызы болгаш Хову-Аксының Культура ордунун танчылары.

А. ЗАПЕВТИН Фотолары.

ЧУРУМЧУДА

Кызыл хоорайның мурнуу талазында бок төгөр чери тускайлап тургускай-даа болза, херек кырында бок төгөр чурум чурум сагыттымайлар. Бок чүдүргөн машиналар, тракторлар ботун хоорай мурнуун девискээрлеринге апаргаш, туралаан-на черинге дүжүрү турары сөөлү үеде чачылал апарган.

Хоорай мурнуун чазаклыг оруунун мырнай-ла кыдымдан эгелеш, оваа боктар эңдерилген. «Тилелге» сөхсөчө баар оруктуң ол-бо талазында

рында төккөн боктар улам көдүлөш, чаа аэропорттун кыдымда чөдө берген. Чер болганда төкүнгөн боктук девискээрни канчаарлы деп айтырыны көдүргөш, шиптирлээр ам негетиниң келген. Бок төгөр чер хоорайдан ырак тураа чогуру. Хоорай мурнууга кайы хамаан чок бок төккөн машина, тракторларны хайгаараар постуларын тургузуу, оларны туткаш, шиптаар хемчеглерин боттандырабайн турар.

С. ВИКТОРОВ.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Кызылдың күрүлениң педагогика институту 1976—77 өөредилге чымында шуут кирип өөренири-биле дараазында факультеттерге студенттер хуузап амырын чарлап тур:

Физика-математика — физика болгаш математика мергежилге. Өөрениринин хуузазы 5 чыл.

Филология — орус дыл, литература болгаш педагогика мергежилге. Талазы-биле. Орус дыл, литература башкыларын кижилерге ажилчынын талазы-биле методистерин белекээр. Орус дыл, литература болгаш тыва дыл, тыва литература мергежилдин талазы-биле. Өөрениринин хуузазы 5 чыл.

Биология-химия — химия болгаш биология мергежилдин талазы-биле. Өөрениринин хуузазы 5 чыл.

реининин хуузазы 5 чыл.

Педагогика — педагогика болгаш өөредилгениң методиказы мергежилдин талазы-биле. Өөрениринин хуузазы 4 чыл. Факультет азе класстар башкыларын белекээр.

КИРЕРЛЕР ДАРААЗЫНДА КИРИШКИН ЭКЗАМЕННЕРИН ДУЖААР:

Физика-математика факультетинге — математика (бизиме), физика (бизиме), физика (аас-биле) талазы-биле.

Филология факультетинге — орус дыл, литература болгаш тыва дыл, тыва литература мергежилдин талазы-биле — орус дыл болгаш литература (бизиме), тыва дыл болгаш тыва литература (бизиме) болгаш аас-биле.

Биология-химия факультетинге — биология (бизиме), химия (бизиме), биология (аас-биле), химия (аас-биле).

ССРЭ төөгүзүңге (аас-биле); орус дыл, литература болгаш педагогика мергежилдин талазы-биле — орус дыл болгаш литература (бизиме), ССРЭ төөгүзүңге (аас-биле), даштыкы дыл (аас-биле).

Биология-химия факультетинге — химия (аас-биле), биология (аас-биле), физика (аас-биле), орус дыл болгаш литература (бизиме) талазы-биле.

Педагогика факультетинге — орус дыл болгаш литература (бизиме), педагогика (бизиме), педагогика (аас-биле), ССРЭ төөгүзүңге (аас-биле).

Хуузап амыр дугайында билирининин институттун ректорунун адылга киирер. Билиринининге кансырар чүдүлгө орутум эртемниң

СПОРТЧУ МЕДЭЭЛЕР

БАСКЕТБОЛ. Европа чемпионун, ССРЭ-нин херэжен-неринин шилдеке командалы Европа динтин бирги чери даш маргылдаа киришкен командаларын эң тергип ойнаар спортчуларында тургустунган команда-биле эш хуузуун ужуражылаан кылгаш, 114:66 санга уткан.

ЧИИК АТЛЕТИКА. ССРЭ-нин шилдеке спортчулары-биле Германиянын Федеративтик Республиказынын аразынга маргылдаа ийи хун уламчылаан. Түнелде совет чиик атлетика командалы тиклээн. Ааа үш Бүтү-өөдөдө рекордун тургускан: Карагандаан Валентина Герасимова 800 метрге маннаш, ону 1 минута 58,4 секунда эрткен. Гомель чуртутт Евгений Гавриленко моондактар кылган 400 метр черге чүгүргөш, 49, 02 секунда келген. 400 метрге маннашынга москвачы Надежда Ильина шыларан, ону 51.19 секунда эрткен. Черниц үзү-нүн үш катап халымынга олимпий чемпион Виктор Савельев удуулажыкчыларын мангелжилдик болган.

СУГЖЕ ШУРААРЫ. Пенза чуртутт Ирина Балинина 10 метр беджтен сугже шураарыга шылараш, чуртутт чемпионунун ийги азын медальин чаалап алган. Ол 420 санны алган, 60 сөөлү чылдарда делегейде эки көргүзүп болур.

АТКА ТӨЛЕПТИГ

Спорттун национал хевирлеринге Кызылдың спартакиадазы дозуулап соонда оон турган чемпионун илердиргиле 32 шилдеке мөгөн хуураштырган. Орта чаа дозуулап спартакиадазы чемпионнары болгаш хоорайның шымыр мөгөлери киришкен. Оларын аразында республикага сурагаш спортчулар—ССРЭ-нин спорт мастери Ооржак Чадамба, спорт мастери калыдат Лайды Кызыл-оол бар.

Бо маргылдаа хоорайның мөгөлериң аразында тыва хуураш мергежилдик амылчын оон оарын көргүскөн. Ыдыгылар Виктор Тагба, Матвей Додуй-оол, Александр Оюну, Владимир Кертик-оол болгаш өскөлериң-даа хамаарыштырып болур.

Шакнадыг черлерин алып даш мөгөлериң аразында спортчу демисел баштайгы салгылаш сөөлүгө чедир шыкты болган. Тыва хуурашты араларын эки билер мергежилдик, күш талазы-биле шымыр мөгөлөр оонагларын оон ап тургузаан.

Дөрткү салгы соонда ийи шилдеке мөгө артык, ССРЭ-нин спорт мастери Ооржак Чадамба биле спорт мастери калыдат Лайды Кызыл-оол хуураш берген. Биче-оол оонап ору сайгарышаан, биче-оол оонда. Ынчангаш спартакиадазын турган чемпионна ала ол төлөптиг болган. Ушкү-дөрткү черлерин Виктор Тагба, Владимир Кертик-оол ээлээн.

ЧУРУКТА: хуураш үзүнде. В. ЧАДАМБАНЫН Фотозу.

НАЦИОНАЛ ХЕВИРЛЕРГЕ

Спорттун национал хевирлеринге Кызыл хоорайның спартакиадазы эрткен дыштам хуураш «Хуураш» стадионуна ботуп эрткен. Ыдык салгылаш спорт коллективтери алаа эң-не шилдеке командаларын кириштирген, оон түнелде шакнадыг чер даш маргылдаа шыкты болган.

ТЫВА ХУУРАШ. Спорттун национал хевирлеринин спартакиадазын программазын бугууар тыва хуурашты эки аайы-биле хуурашты дараазында мөгөлөр чемпион болганнар: кудэ ажил-агыт техникумуун сугууларды Владимир Балчи-оол (56 кг), Матвей Додуй-оол (54 кг), М. 2 школын өөренишчизи Олег Донгак (72 кг), «Кызыл тузуг» эргелекчи төлөз Виктор Тагба (72 килограмм-дай ору).

Бо хуураш команда талазы-биле кудэ ажил-агыт техникумуун мөгөлери бирги черин алган.

БУРИТ ХУУРАШ. Спорттун

бо хевиринге башкы институтун студенттери Николай Сат (60 кг), Владимир Сува-оол (70 кг), Билин Марты-оол (82 кг), «Спартак» эки тура спорт кинилелдин төлөз, ССРЭ-нин спорт мастери Биче-оол (82 кг-дан ору) бирги шакнадыг черлерин ээлээн.

Кызылдың башкы институтун мөгөлери бурат хуураш мергежилдин көргүзүп, бирги черин алган.

ЧА АДАРЫ. Хоорайның бугуураш, албан организация болгаш өөредилге черлерин даш ажил-агыт кичи каадымын — маргылдаанын киришкен.

Эр улустар «Динамо» спорт кинилелдин төлөз, ССРЭ-нин спорт мастери Владимир Сырат, херэжен-нерин № 1 кудэ профессионал-техниктиг училищенин сугуулу Елена Монгуш, солалар башкы институтун студентин Сергей Хос-оол маргылдаа киришкен өөрүлген хой салым ча-биле аткаш, бирги черлерин ээлээн.

Б. ЧӨКПЕК, ССРЭ-нин спорт мастери.

Команда талазы-биле бирги черин башкы институтунуң төлөзери алган.

ШОН КОДУРЕРИ. Бо маргылдаа «Спартак» эки тура спорт кинилелдин күш-куулажыларын илелелгил кириш, бирги шакнадыг чер болган. Анатолий Чернопри-ов (60 кг), Сергей Чепелов (70 кг), Сергей Кайгаров (82 килограмм-дай ору) олар даш ажил-агыт тикелгил болу үнелгил, командалы бирги черин үндүргөн. Башкы институтунуң төлөз Иван Никитин 82 килограммга бирги черин алган.

Спартакиадазын түнелде башкы институтунуң командалы бирги № 1 кудэ профессионал-техниктиг училищенин кудэ ажил-агыт техникуму үшкү черлерин ээлээн.

Маргылдаанын тикелчилерин спорттун национал хевирлерин республика спартакиадазына кириш.

Б. ЧӨКПЕК, ССРЭ-нин спорт мастери.

Улус чонга бараалгаткан

Уран чүүдө хандык-шылдыг кичи бүрүзү ССР Эвилелин Улуг театрының чазышкыны оон кирип. Ол — совет куулажы хөгжүлдэин быжыктап, чонун сагыш-сеткилин байлаан улам сайзырап турар.

«Ааа кирген чонун өөрүшкү, сагыш-сеткилин хандык-шылдыгы Улуг театры хой-аит кирип турар» деп, бо вектин эгелде-ле А. В. Луначарский чугаалаан. Хохлатуң, Шалпинкин, Собинотун, Нежданованың шыларангай талантылары, Рахманиновтун, Суктун музыка культуразы, Коровиниң чуруктары ол үеде театрының алдар-адын үндүргөн. А хореограф Горский, танчылар Гольцер, Тихомиров олар орус балеттик школын тургусканнар.

Октябрьның социалист.

Улуг революция Улуг театрының уран талантызын, чогаалчыны күжүн хөгжүткен. Чуртка надыг-берге үе турза-даа, большевиктерниң партиязы ук театры артырып алып даш бүгү-ле чүүлери кылганнар. Революцияны тикелгизген бээр бир ай наа-ла эрткенде баштайгы «Ааа» деп шикин чонга бараалгаткан.

Оон бээр көрүнүч бүрүзү Улуг театрының сценазында чаа чүүдү манзар апарган. Оон коллектив база чаа-чаа чогаалчы аргаларын дилеп тып, чаа үениң уран чүүлүн хандык-шылдыгы ораалдап келген. Ынчаар эң баштайгы «Кызыл мак» деп совет балет төртүтүнгөн.

Улуг театрының көл сорулгазы — национал болгаш делегейин музыкалыг талантыларын сайзырадып, совет музыкалыг драма-

тургияны непертердин чедип алыры болур.

Шылгарангай балетмейстерлер Вайнонен, Голей-зевский, Захаров оларнык ады-биле Улуг театр ханы харылзаалыг. Оон дирижер школын Голованов, Мелин-Пашев, Самосуд, Файер болгаш өскө-даа мастерлер тургусканнар.

Москваның Улуг театры киин төрөлтөгөн мурнуңа совет киининин наас-чараш мезу-шынарын көргүзүп турар. Оон-биле чергелештир даштыкы чурттар-биле культурулуг хары-зааларын хөгжүлдеринге улуг үлүг-хуузу кирип келген.

Галина УЛАНОВА, Социалист Күш-ажылдык Маадыры, ССРЭ-нин улустун артизи, Ленин болгаш Күрүн шаңгалының лауреады.

(СЭТА).

ЧАА НОМНАР

реалының байдалы, феодалдарга, байларга болгаш даштыкы элекелчилерге удур демисел чоралынын дугайында олар билип алыр.

Инаженер-техник Т. Ш. Монгуштуң шулуктеринин баш-

тайгы чымылдызын Тываның пом үндүрер чери үндүргөн. Ону «Черин хайралы» деп адаан. Тываның бойдузуну каас-чаралы, көдөң ажил-кышкыларын шулукту кун-ажылы болгаш төрүн черинин чаартылгаларын автор шулуктеринде бижээн.

Э. МОНГУШ

Телевидение

ИЮНЬ 2-ДЕ

МОСКВАДАН

8.05—«Монге кыйгы». Урачечен хой сериалыг оңут телефилминин баштайгы көргүзүлгө. 4-гн сериясы — «Акызы». Ролларда: С. Андреев, И. Купцов, Н. Михеев, П. Вельяминов, И. Лапинов олар.

9.20—«Эзулуг эрээр». Оңут. 10.20—«Уаустарың уран чогаалдыгы». Оңут. 10.50—11.00—Чапсар. 11.00—Медээлер.

11.10—«Кара да». Урачечен оңут филм. 12.35—«Гоме»—«Одессы». 2-гн дайчылыгы. РСФСР-нин улустун артизи С. Кочарин помчуру.

13.35—В. Мещеряков удурткан аскероуузакалыг хөгжүм херекселеринин оркестри ойнаар. Оңут.

14.00—«Монге кыйгы». Урачечен хой сериалыг оңут телефилминин баштайгы көргүзүлгө. 4-гн сериясы — «Акызы». 15.15—«Эртен бөгү». Оңут. 15.45—«Уаустарың уран чогаалдыгы». Оңут. 16.15—ССРЭ-нин футбол чемпионды. «Торпедо» — «Динамо» (Москва).

Оюпчу ийги кээз. В. И. Ленин атгы Топ стадиондан оңут дайчылыгы.

17.00—«У». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Кэрел чок салым-чол». Урачечен телефилм. 18.45—Телемедээлер. 18.55—«СЭКП-нин XXV съездинин шиптирлерин — амыдыралга». Дамчылыгы.

19.25—«Ивелең шыргаймын чажыды». Документалды филм. 19.35—Телемедээлер. 19.50—Чаралалар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер. 20.15—Спорттук программа: 1. «Спортлото» тиражи. 2. ССРЭ-нин футбол чемпионды «Торпедо» — «Динамо» (Москва).

Оюпчу ийги кээз. В. И. Ленин атгы Топ стадиондан оңут дайчылыгы. 21.15—«Эртен бөгү». Оңут. 21.45—«Монге кыйгы». Урачечен хой сериалыг оңут телефилминин баштайгы көргүзүлгө. 1-гн сериясы — «Акызы». 23.00—23.30—«У». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш

Кызылга шокор булуттар, чаз чабас. Хаттын дүргөн секундда 5—10 метр чедер. Агарың температуралыг дайыг черлерге 15—22, өскөдөринге 24—29, Кызылга 25—27 градус чымыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

ИЮНЬ 2-ДЕ

«НАБЫРАЛ»: «Утулгажы бажы» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда. «ПИОНЕР»: Киночымыл 9.00, 10.15, «Ам ычачас мен» 11.30, 15.40, 17.00 «Эта биле Гита» (2 сериялыг) 12.55, 18.25, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Херелгел чери» (2 сериялыг) 14.30, 17.40, 20.30 шактарда. «ВОСТОК»: «Пинноклионд угууларды» (2 сериялыг) 15.00, «Уе-шак чон» 17.30, 20.00 шактарда. «ЛЕТНИЙ»: «Тамчыктыг амыдырал» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Кызыл КАИ-инин 1975 чылдын сентябрь 15-те Заир-оол Сатович Ынажиктын адыга тымысына ААА сериялыг, № 732334 чозалчы шымылаа чиктеп, ону ам күш чок деп санаар.

Кызыл КАИ-инин 1974 чылда Григорий Константинович Тычатын адыга тымысына № 082789 чозалчы шымылаа чиктеп, ону ам күш чок деп санаар.

ХУЛЭП АЛЫШКЫН КОМИССИЯЗЫ.

Редакцияның АДРЕЗИ: ИНАЕКС 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчуу, бажы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторун 2-24-63, редакторун оралакчыларын 2-35-24, 2-31-75, пропозаа кыланын 2-31-75, харысалгалыг секретарын 2-23-54, партийн амырал кыланын 2-37-13, культура кыланын 2-23-54, кудэ ажил аты кыланын 2-21-47, үзөтүр кыланын 2-22-64, чааа кыланын 2-41-27, информатика база совет тургузуу кыланын 2-20-60, корректорларын 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретараттын 2-23-35, солук келбей барганда 2-32-75 телефоно болгаш.

Тираж 17.217 ЧАГЫГ № 1700.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП УНЕР